

T.C.
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

**ULUSLARARASI
DÜŞÜNCE ve SANATTA MEVLÂNÂ
Sempozyum Bildirileri**

**INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON
MAWLÂNÂ JALÂLADDÎN RUMÎ
IN THOUGHT and ART
Papers**

May, 25-28 Mayıs 2006
Çanakkale
Türkiye/Turkey

MESNEVÎ'DE METAFORİK ANLATIMLARDA KULLANILAN HAYVAN MOTİFLERİ ve FELSEFÎ DEĞERLENDİRMESİ

Dr. Nejdet DURAK

S.D.Ü. İlahiyat Fakültesi, Isparta

(ÖZET)

Mesnevî'de geçen hikayeler Mevlânâ'nın insan tabiatı hakkındaki derin bilgisini ve psikolojik kavrayışını kısa, anlamlı ve canlı açıklamalarla ortaya koymaktadır. İnsanın iyi veya kötü olarak nitelendirilen vasıfları, erdemleri, reziletleri anlatılırken bu hikayelere başvurulmaktadır.

Mevlânâ'nın bu hikayelerinde Peygamberlerden halifelere, tacirlerden orta ve aşağı sınıftan pek çok insan yer alırken; bunların önemli bir kısmında karakterleri hayvanlar olan hikayeler bulunmaktadır. Eserlerinde çeşitli vesilelerle aslandan tilkiye, eşekten kurda, papağandan horoza, köpeklere, tavus kuşundan farelere, ceylana, vb. pek çok hayvan karakterine metaforik anlatımlarda yer vermektedir. Mevlânâ metafor sanatıyla tasavvufî, felsefî, dinî pek çok konuyu hayvanların dilinden somutlaştırmada, anlaşılır kılmaktadır.

(ABSTRACT)

METAPHORICAL NARRATION OF ANIMAL FIGURES IN MAWLANA'S MASNAWI AND THEIR PHILOSOPHICAL EVALUATION

Narrations of stories in Masnawi briefly, lively and meaningfully show Mawlana's knowledge and psychological approach to human nature. Good and bad characteristics of human, and his moral values are shown by these stories.

Amongst many different characters, varieties of animal characters are used in those stories. Lion, fox, wolf, parrot, dog, mouse, gazelle, cock, peacock are amongst many animal which are used for metaphorical narration in his stories. Mawlana's metaphorical narrations through animal characters help to concrete understanding of mystic, philosophical and religious subjects.

Metafor, soyut kavramların daha kolay anlaşılması için çeşitli somut örneklerle ifade etmenin ve üslup güzelliğinin bir aracı olarak kullanılmaktadır. Metaphor (:Metafor) kelimesi iki kısımdan oluşmaktadır. Meta tabiri *Grekçe* öte, sonra anlamlarına gelirken, phodos aktarmak taşımak anlamında kullanılmaktadır. Metafor tabiri mecazî anlatmada bir kelime veya ifadede literal yada lafzi olarak işaret ettiği bir şeyin başka bir şeyi göstermesi için kullanılmasıdır; böylece iki şeyin karşılaştırılması sağlanmaktadır. Bu sayede bir meselenin başka bir şekilde, mecazî olarak ifadesi dile getirilmektedir. Metafor allegori ve sembol kavramlarıyla ortak bir zemini paylaşmaktadır.¹ Tarihi gelişim süreci içerisinde soyut kavramların daha kolay anlaşılması için çeşitli somut örneklerle ifade etmenin aracı olarak kullanılan metafor kavramı, muhteva olarak mecaz, istiâre, teşbih, kıyas, mesel, kinaye, sembol (remz) gibi sanatlarla aralarındaki bazı farklılıklara rağmen aynı düzlemde kullanılmaktadır.²

Metaforik anlatım tekniği asırlar boyunca sıklıkla kendisine başvuru bir yöntemdir. Bu açıdan İslam düşüncesinde de kendine has bir yer edinmiştir. Metaforlara başta Kur'an ve hadislerde olmak üzere, İslam düşüncesi içerisinde yer alan müslüman düşünürlerin ve mutasavvıfların eserlerinde metaforik anlatımın zengin örneklerine rastlamaktayız.³ Bu bağlamda Mevlânâ, eserlerinde metaforik anlatımın en canlı örneklerini sunmaktadır.

Mevlânâ metaforik anlatımlarında yaygın olarak çeşitli hayvan karakterlerini kullanmıştır. Bilindiği üzere tarihi gelişim süreci içerisinde düşünürler ve edipler tabiatın içerisinde yer alan çeşitli canlıları konuşturmaya, onların dilinden bazı olguları hikaye etmeye büyük önem vermişlerdir. Şüphesiz tabiatla iç içe olmanın, birlikte yaşamanın getirdiği bir sürecin ifadesi olan bu yansımalar sanatta, sosyal hayatta, pek çok edebi üründen karşımıza çıkmaktadır. Bu motifler insanların tabii çevresiyle kurduğu organik birlikteliğin, çevresini bütüncül bir yapı içerisinde algılamasının

¹ The Cambridge Dictionary of Philosophy, Ed. Robert Audi, Cambridge University Press, 1996, s. 488; Dictionary of Philosophy and religion, By William Reese, Humanites Press, New Jersey London 1994, s. 352

² Nihat Keklik, Felsefede Metafor, İstanbul 1990, s. 1-2; Ahmet Ögke, Türk Tasavvuf Düşüncesinde Metaforik Anlatım, Van 2005, s. 1, 9; İsmail Yakıt, "Mevlânâ'da Sembolizm ve Ney", Ney'e Dair, Konya 2006, ss. 61-96, s. 61-62

³ Ahmet Ögke, a.g.e., s. v

sonucunda ortaya çıkan bir olgudur.⁴ İnsan gibi davranan, hareket eden, konuşan alegorik masallar, genellikle insanların hoşuna giden eğlendirici üslubu, eğitici, ahlâkî mesajlarıyla yüzyıllardır insanların ilgisini çekmekte ve çekmeye devam etmektedir. Bir edebî yazım türü olarak bunlara fabl denilmektedir. Dünya edebiyatında pek çok örneğine rastladığımız bu yazın türünün orijini kuşkusuz Doğu edebiyatıdır. Bu türün ilk örneklerini ahlâkî ve didaktik bir yapı içerisinde doğu edebiyatında görmekteyiz. Fakat dikkat çekicidir ki bir yazı ürünü olarak fabl geleneği Doğu ve Batı uluslarında benzer bir yapılanma içerisinde şekillenmiştir.

Hayvan hikayelerinin en eski türlerine genelde birbirinden bağımsız olarak gelişim gösterdiği öne sürülen Eski Hint ve Akdeniz kültürlerinde rastlanmaktadır. Batı kültürü fabl geleneğini Aisopos (ezop) (İ.Ö. 5. yy.) ile başlatmaktadır. Fakat bu geleneği İ.Ö. 8. yy., Hesiodos'a kadar uzatmak mümkündür.⁵ Benzer bir gelişim sürecini, hayvan masalları geleneğini sanskrit dilinde kaleme alınan Pañçatantra'da da görmekteyiz.⁶ Bu masallar 8.yy.da hikayelerden birinde geçen ve aslan krala danışmanlık eden iki çakalın adı olan Kelile ve Dimne ismiyle Arapça'ya tercüme edilmiştir.⁷ Kitabın müellifi olan Beydeba, Kelile ve Dimne'yi devrin hükümdarına ahlâkî öğütlerini, tavsiyelerini aktarmak için kaleme almıştır. Hayvan motifi kullanmasıyla tanınan Feridüddin Attar'ın Mantıku't-Tayr'ı ise kuşlar vasıtasıyla tasavvufî değer ve kavramları işlemektedir.⁸ Mevlânâ kendisini tasavvufî Mesnevî geleneği içerisinde Senâî ve Attar çizgisinin bir devamı olarak görür. Bunlardan yapılan alıntılara Mesnevîsinde yer vermektedir.⁹

Bir yazarın eserlerinde hayvan motiflerini kullanmasının farklı pek çok nedeni bulunabilir. Şüphesiz bunların başında fablların karakteristik niteliğiyle ilgili hususlar gelmektedir. Bilindiği gibi fabl, anlatılan hikaye aracılığıyla muhatabına genellikle ahlâkî içerikli bir mesajı aktarmaktadır. Bu husus fablın son kısmında genellikle vurgulanmaktadır. Sözlü kültürün ürünü olan ve okuma yazmanın az olduğu toplumlarda bu hikayeler geniş bir toplumun eğitilmesinde önemli roller üstlenmektedir. Hatırda kalmasının kolay olması ve mesajın çok net olarak verilmesi bu anlatma tarzının eğitim özelliğini güçlendirmektedir. Bu konuya işaret eden Charrier ve Ozouf şu hususun altını çizmektedirler: "...ahlâk dersi bir hikayeye, bir fıkraya, bir masala karıştırılırsa, o nispette daha iyi anlaşılır ve daha zevkli dinlenir ve böylece öğrenciye somut ve cazip bir şekilde sunulmuş olur."¹⁰ Mevlânâ, Mesnevî'de düşüncelerini metaforlar aracılığıyla vermeye büyük özen göstermiştir. O, metaforla anlatımı düşüncüyü ifade sanatı olarak kullanmıştır.¹¹ Düşünce tarihinde pek çok düşünürün kullandığı bu yöntem canlı, akıcı ve zengin bir anlatıma imkan vermektedir. Soyut kavramlar, herkesin anlaması güç tasavvufî ve felsefî meseleler bu metotla daha basit olarak ifade edilebilmektedir. Kullanılan somut örnekler sayesinde konu sade bir anlatımla anlaşılır kılınmaktadır.¹² Mesnevî tamamen bu metot doğrultusunda inşa edilmiştir. Anlatılan metaforik hikayelerde mesajın okur tarafından alınması temel gaye olarak gösterilmektedir. Mesnevî'de pek çok yerde bu hususun altı çizilmektedir: "*Bunun hakkında sen bir hikaye dinle de sözümde hisse al.*"¹³ "*Fakat sen çocuk gibisin de o akıllı adam, sana güzellikle o misali getirdi. Çocuk da işin mahiyet ve hakikatini bilmese bile misalle anlar hiç olmazsa. Bu misalden sonra ben, bunu biliyorum desen yanlış olmaz, doğrudur.*"¹⁴ "*Bu misal getirme söz arasında bir vasıta. Herkesin anlaması için vasıta şarttır.*"¹⁵ Tasavvuf üzerine yapılan tanımlar onun bir hâl ilmi olduğu üzerinde

⁴ Yusuf Çetindağ, "Türk Kültüründe Hayvan ve Bitki Motifinin Seyri", Türkler Ansiklopedisi, Ankara 2002, C. 4, ss. 171-192, s. 171-172

⁵ Ana Britanica, Fabl Mad, C. 8, İstanbul 2004, s. 425

⁶ Vishnu Sharman, Pañçatantra, Lale Kitabevi, İstanbul 2005

⁷ Beydeba, Kelile ve Dimne, Çev. S. Alpay, Bedir Yayınevi, İstanbul 1990

⁸ Sadettin Eğri, "Klasik Türk Edebiyatında Hayvan Motifleri", Osmanlı Ansiklopedisi, C. 10, Ankara 1999, s. 742-743

⁹ Semih Ceylan, Mesnevî, T.D.V. İslam Ansiklopedisi, C. 29, Ankara 2004, s. 327

¹⁰ Ch. Charrier-R. Ozouf, Yaşanmış Pedagoji, Çev. N. Yüzbaşıoğulları, M.E.B. Yayınları, İstanbul 1992, s. 210

¹¹ Hasan Çiçek, Kadîm Üç Felsefe Problemi Bağlamında Mevlânâ'nın Mesnevî'sinde Metaforik Anlatım", A.Ü.İ.F.D., Cilt. XLIV, Sayı. 1, Ankara 2003, ss. 293-311, s. 294

¹² Nihat Keklik, "Mevlânâ'da Metafor Yoluyla Felsefe", Felsefe Arkivi, S. 26, İstanbul 1987, ss. 19-55, s. 48; İbrahim Emiroğlu, Sûfi ve Dil Mevlânâ Örneği, İnsan Yayınları, İstanbul 2002, s. 19

¹³ Mevlânâ (celâleddîn-i Rûmî), Mesnevî, Çev. Veled İzbudak, İstanbul 1990; I, 1389, s. 111 Bundan sonra Mevlânâ'nın Mesnevîsinden yapılan alıntılarda sadece cilt ve beyit numaraları verilecektir.

¹⁴ Mesnevî, III, 3640-3642, s. 297, ayrıca bkz. Mesnevî, I, 1509, s. 124; Mesnevî, I, 1509, s. 121; Mesnevî, III, 1279, s. 103

¹⁵ Mesnevî, V, 228, s. 22

odaklanmaktadır. Bundan dolayı sūfi kendisini dil ile ifadede pek çok güçlkle karşılaşabilmektedir. Bundan dolayı Mevlânâ anlatmak istediği öze, manaya bir biçim kazandırarak sunmaktadır.¹⁶

Ayrıca bu hikayeler salt belirli bir döneme, kişiye ait olmanın ötesinde, içerdiği hayvan karakterlerinin evrensel vasıflarından dolayı okuyucunun olayı belirli bir zaman ve insan tipine bağlı kalmadan kavramasını, hikaye edilen olgularla kendisi arasında özdeşlik kurmasını kolaylaştırmaktadır. Sembollerle ifade etme, sembolik anlatımın inşa edilmesi için hayvan motifleri yazarına önemli bir malzeme vermektedir. Böylece belirli bir tarih dilimi veya belirli bir şahıstan daha çok, anlatılmak istenen, mesaj, öğüt öne çıkmaktadır. Bu hususiyet yazarın hedeflediği kitlenin doğrudan mesajı almasında önemli kolaylıkları beraberinde getirmektedir. Dinleyici sembollerle, metaforik anlatımlarla ifade edilen mesajlara kolayca adapte olabilmektedir. Bundan dolayı fabl sanatı ile dilin somut bir biçim kazandığını ifade edebiliriz. Okura çok yalın ve sade, kolay anlaşılabilir bir olay tasviri sunulmaktadır.

Bir diğer yön daha var ki o da sembolleştiririnin yazara sağladığı anlatım dilinin aynı zamanda örtük mesajların da aktarılmasına imkan vermesidir. Bundan dolayı yazar dilin imkanlarını sonuna kadar kullanmakta, kullandığı remiz ve sembollerle anlattığı hikayenin ardında ancak o remz ve sembollerin bilgisine sahip olanların çözebileceği bir yapıyı da ortaya koymaktadır. Sûfiler başka çıkar yol bulamadıkları için sembolik üslubu benimsemişlerdir. Metafor kullanmanın yazara sağladığı bu önemli avantaj, îmalı iletişim kurmaya imkan vermektedir. Bu durum özellikle düşüncelerin tam olarak ifade edilemediği, çeşitli yasakların, baskıların var olduğu, yanlış anlamalardan kaçınılmak istenildiği durumlarda; insanlara, mesajlarını îmalı iletişimle aktarma olanağı tanımaktadır.¹⁷ Fakat metaforik anlatım ve sembolik dil kullanımı sağladığı anlatım imkanlarının, üslup güzelliğinin yanında mesajı muhataba ulaştırmada bazı sıkıntılar da ortaya çıkarabilmektedir. Mevlânâ bunun çok iyi farkındadır: “Kıssaları duyup ... o kıssaların suretine bağlanan, dış yüzüne kapılan kişiye benzeme...kıssa bir ölçeğe benzer, mana içindeki taneye. Akıllı kişi taneyi alır...Ne mutlu mana anlayan!”¹⁸

Mevlânâ'nın üzerinde ısrarla durduğu hususlardan biriside karşısındaki muhatabın verilmek istenen mesajı, öğüdü doğru olarak alıp alamayacağı ile ilgilidir. Muhatap her zaman her şeyi anlamaya hazır olmayabilir. Mevlânâ bu hususu şu şekilde ifade etmektedir: “Mahiyetleri anlamaktan aciz olmak, halkın halidir ama bu sözü istisnasız söyleme. Çünkü mahiyetlerle onların sırrının sırrı, kamillerin gözü önünde apaçıktır.”¹⁹ Başka bir yerde bu husus şu şekilde vurgulanmaktadır: “Misal getirmek, Tanrının bir de onun gizli ve aşikar bilgisine bir delil olan kişinin hakkıdır. Sen herhangi bir şeyin sırrını ne bilirsin?”²⁰ “Sanır mısın ki Mesnevî sözlerini okuyasın da ucuzca, bedavaca duyusun, anlayasın! Yahut hikmet sözleri ve gizli sırlar, kolayca kulağına girsün ağzına gelsün! Duyarsın, duyarsın ama sana masal gibi gelir... dış yüzünü duyarsın, iç yüzünü değil! Bir güzel, başına, yüzüne inadından Kuran, sana nasıl gelirse Şehname yahut Kelile ve Dimne de öyle gelir! İneyet sürmesi gözünü aydınlatır, açarsa doğrucuyla mecazı o vakit ayırt eder, anlarsın! Yoksa koku almayan adama mis de bir, fişki da... değil mi ki koku almıyor!”²¹

Mevlânâ Mesnevî'de kendi fikirlerini aktarmak için pek çok hayvandan bahsetmektedir. Mesnevî'de ismi en çok zikredilen hayvanlar olarak aslan, eşek, köpek, kurt, tilki, kuşlar ve deve karşımıza çıkmaktadır. Mesnevîlerde kahramanları hayvanlar olan otuza yakın hikaye ile karşılaşmaktayız. Bunun yanı sıra ismi bunlara nispetle daha az geçmekle birlikte at-katır, ayı, ceylan, karga, horoz, bülbül, çakal, fil, fare, karınca, balık, tavşan, doğan, güvercin, tavus kuşu, yılan-ejderha, inek-öküz, sinek-sivrisinek, kedi, koç-koyun-keçi, leylek, kaz, porsuk, pire, tavuk, örümcek, baykuş, akrep, timsah, yarası, kuzgun, domuz, çekirge, kirpi, böcek gibi hayvanlardan bahsedilmekte ve bu anlatımlarla birlikte altmışa yakın yerde bu hayvanlardan bahsedilmektedir. Mesnevî'nin genelinde bu hayvanlarla ilgili pek çok motif vurgulanmaktadır.

Bu anlatılan hikayelerin bir kısmı Kelile ve Dimne'de geçmektedir. Mevlânâ yeri geldiğinde bu hususu vurgulamaktadır. “Kelile' de ki o hikaye de yalan, saçma, düzme fakat o saçma hikayenin ne demek olduğunu, o hikayenin maksadının anlamadın ki!”²² “Kelile'den bu hikayeyi oku ve o kıssadan hisse almaya bak”²³

¹⁶ İbrahim Emiroğlu, a.g.e., s. 31 vd.

¹⁷ Üstün Dökmen, Sanatta ve Günlük Yaşamda İletişim Çalışmaları ve Empati, Sistem Yayınları, İstanbul 1994, s. 173; İbrahim Emiroğlu, a.g.e., s. 139

¹⁸ Mesnevî, II, 3616-3628, s. 278-279

¹⁹ Mesnevî, III, 3651-3652, s. 298

²⁰ Mesnevî, III, 2786-2787, s. 226

²¹ Mesnevî, IV, 3459-3465, s. 277

²² Mesnevî, III, 2805, s. 228

²³ Mesnevî, I, 899, s. 71

Fakat kullanılan hikaye ve motifler tamamen aktarılmamış gerek muhteva, gerekse üslup olarak önemli ölçüde değişikliğe uğrayarak değerlendirilmiştir. Bu hususa işaret eden Mevlânâ şu ifadeleri kullanmaktadır. “A inatçı, bu, içinde üç büyük balık bulunan gölcüğün hikayesine benzer. “*Kelile*” de okumuşsundur ama o kabuktan ibarettir, bu anlatışımızsa canın ta içidir.”²⁴ Mevlânâ kullandığı hayvan hikayelerinde, sosyal, ahlâkî ve insanî hususları öne çıkarmakta ve bu hikayeleri değerlendirirken İslam dininin prensiplerini, tasavvufî perspektifi öne çıkarmakta, bunları kendi kültürel değer paradigması içerisinde yorumlamaktadır.²⁵ Mevlânâ'nın anlatım özelliklerini bu hikayelerle kıyasladığımız zaman, onun Kur'an'da kullanılan kısa hikayelerden, üslup ve tekniklerden etkilendiğini söyleyebiliriz.²⁶

İslam düşüncesi tarihinde Meşşâî gelenek içerisinde yetkin ifadesini bulan, nefsin nebâtî, hayvânî ve insanî olarak üç kısma ayrılıp incelenmesi anlayışı Mevlânâ tarafından da tasavvufî bir boyut içerisinde sürdürülmektedir. Bu doğrultuda hayvânî nefis ile insanî ruhun fonksiyonları üzerinde durulmaktadır.²⁷ Mevâlid-i selâse olarak adlandırılan cemâd-nebat ve hayvan etapları, akılla donanmış insanî nefis halini kazanmasıyla, onu meleklerden bile üstün kılabacak asıl hüviyetine ulaşmaktadır.²⁸

Mevlânâ'ya göre hayvan, insanlık mertebesinin bir alt basamağını oluşturmaktadır. Ona göre insan latif bir hayvandır.²⁹ İnsanı hayvanlardan ayıran temel niteliği manevî cephesi ve metafizik yönüdür. Bu husus Mesnevî'nin pek çok yerinde vurgulanmaktadır. “*Sen, ten itibarıyla hayvansın, can bakımından melek. Bu suretle hem yerde yürürsün, hem gökte. Bu suretle, ben de zahiren sizin gibi insanım ama hakikatte gönlüm vahye kabiliyetli.*”³⁰ İnsanlık mertebesi bundan dolayı metafizik değerlerin kendisinde gerçekleşeceği bir aşama olarak düşünülmüştür. Bunu metaforik bir ifadeyle dile getiren Mevlânâ şunları söyler: “*Hayvanlık mertebesi nasıl insanlığa esir ve mağlupsa, insan mertebesinin de Tanrı velilerinin elinde hayvan gibi mağlup olduğunu anla ey yoksul!*”³¹ Mevlânâ insanı idealleştirmekte ve onun ideal mahiyetini can adını verdiği ayrı bir nitelik içerisinde değerlendirmektedir. Bu hususu vurgulamak için teşbih ve metaforlara başvurmuştur. “*Tanrı velisi olan kişide de, insandaki candan, akıldan başka ve ayrı bir can ve akıl vardır. Hayvani canlılarda birlik yoktur... sen bu birliği rüzgarın ruhunda arama! Bu hayvani can, ekmeğe yese insani ruhun karnı doymaz; bu yük çekse o, sıkıntı çekmez! Hatta onun ölümüyle bu hayvani ruh, neşelenir, sevinir.. insani ruhun bir şey elde ettiğini görünce de hasedinden ölü! Kurtların, köpeklerin canı, hep ayrı ayrıdır. Bir olan Tanrı aslanlarının canlarıdır.*”³² Bir başka yerde bu husus şu şekilde vurgulanmaktadır. “*Hayvanın boğazı kesilince insanın boğazı gelişir. O hayvan, insan vücuduna girer, insan olur, fazileti artar.*

İnsanın boğazı kesilirse ne olur, fazileti ne dereceye varır? Artık agah ol da onu bununla mukayese et. Öyle bir üçüncü boğaz doğar ki o, Tanrı şerbetiyle, Tanrı nurlarıyla beslenir, gelişir.”³³ Hayvani nefis insanın biyolojik nitelikleriyle alakalı yönünü oluşturmaktadır. Mevlânâ metaforik anlatımlarıyla insani nefsin sürekli olarak bu yönüyle bir mücadele içerisinde olduğunu vurgulamaktadır. Ona göre “*...hayvani rûha sahip olan kişinin, huylarını değiştirmeye, nefsiyle savaşa girişmeye, aşağılıktan kurtulmaya istidatı vardı ama o istidatı fevtetti! Halbuki hayvanda istidat yoktur... hayvanlıktaki özrü apaçıktır! İnsandan yol gösteren bu istidat gitti mi ne yerse yesin eşek beynidir!*”³⁴ Mevlânâ bu yaklaşımı ile nefsanî arzularının esiri olan insanın hayvani nefsinin etkisinde kaldığına işaret etmektedir. O bu hal içerisinde bulunan bir insanın akli melekelerini doğru kullanmasına imkan görmemektedir. Bu husus Mesnevî'de şu şekilde dile getirilmektedir: “*İnsanların bir bölüğüyse savaştadır..yarı hayvan, doğru yolu bulma bakımından yarı insandır. Gece gündüz*

²⁴ Mesnevî, IV, 2202-2203, s. 178

²⁵ Mevlânâ'nın hayvan hikayelerinde kullandığı örneklerin farklı kültür ortamlarının ürünleriyle karşılaştırması için bkz. Abdullah Öztürk, “*Hayvan Hikayelerinde Mevlânâ ve La Fontaine*”, 6. Millî Mevlânâ Kongresi (Tebliğler), 24-25 Mayıs 1992 Konya, Konya 1993, ss. 139-147

²⁶ Gholam Hosein Yousofi, “Bir Hikayeci Olarak Mevlânâ”, Çev. Ramazan Muslu, Tasavvuf Dergisi Mevlana Özel Sayısı, Yıl: 6, Sayı: 14, Ankara 2005, s. 646; Gönül Ayan, “Mesnevî ve Kısa Hikayecilik”, S.Ü. Millî Mevlânâ Kongresi Tebliğler, 3-4 Mayıs 1991, s. 58-59; İbrahim Emiroğlu, a.g.e., s. 19

²⁷ İsmail Yakıt, Batı Düşüncesi ve Mevlâna, İstanbul 2000, s. 69

²⁸ Mesnevî, III, 3901-3902, s. 319

²⁹ Mesnevî, IV, 1520, S. 124

³⁰ Mesnevî, II, 3776-3777, s. 290

³¹ Mesnevî, I, 2494-2495, s. 200

³² Mesnevî, IV, 1410-1414, s. 34

³³ Mesnevî, I, 3873-3875, s. 308-309

³⁴ Mesnevî, IV, 1526-1528, s. 125

savaşta, çekıştedir bunlar... sonu yani insanlığı, önüyle yani hayvanlığıyla savaşır durur.”³⁵ Mevlânâya göre hayvani mertebede kalan bir insanın aşkın hakikatleri yakalamasına imkan bulunmamaktadır. “Hayvan duygusu padişahı görseydi öküzle eşek de tanrıyla görürdü. Sen de hayvan duygusundan başka, heva ve hevsten dışarı bir duygu olmasaydı. Adem oğulları; nasıl olurda mükerrem, nasıl olur da hayvanla müşterek duygu ile sırma mahrem olurlardı?”³⁶ Görüldüğü gibi Mevlânâ insanı fizik âlemle metafizik âlem arasında bir konuma yerleştirmektedir. İnsanın fizik âlemle bağlantılı olan yönleri onun hayvanlık yönünü oluşturmaktadır. İnsanın beslenmesi, şehvanî arzuları hep bu yönüyle bağlantılı bir konteks içerisinde değerlendirilmektedir. Mevlânâ insanla hayvan arasındaki farkın, akılda nefiste (ruh) olduğunu belirtmektedir.³⁷ Bu niteliklerden yoksun olan insanları metaforik bir ifadeyle, insandan kaçan yaban hayvanlarına benzetmektedir.³⁸

Mevlânâ'nın ele aldığı hikaye ve motiflerde hayvanlar bazı karakteristik nitelikleriyle öne çıkarılmaktadır. Mevlânâ o hayvanların dilinden kendi mesajını topluma aktarmaktadır.

Bunlar içerisinde en önem taşıyanlardan biri şüphesiz aslandır. Mesnevî'de ismi en fazla geçen hayvanlardan biri olan aslan sembolü eski kültürlerde de üzerinde önemle durulan bir motiftir.³⁹ İslamiyet'in kabulünden sonra aslan cesaretin, sembolü olarak bir devlet başkanında bulunması gereken erdemleri nitelemek için kullanılmaktadır. Hayvanların kralı olarak betimlenen aslan, metaforik anlatımlarda padişahı, dervişin gönlünde yatan ve onun rehberi olan yaratıcısını nitelendirmek için kendisine sıklıkla başvuru bir semboldür. Ayrıca Hz. Ali ve Hz. Hamza'nın Allah'ın aslanı olarak anılması bu metaforik anlatıma olan ilgiyi arttırmıştır.

Mevlânâ Mesnevî'de aslanı padişah olarak tanımlamaktadır. Mesnevî'de yer alan, Kelile ve Dimne'de de geçen bir hikayede; Bir aslan, bir kurt ve bir tilkinin avlanmak için dağlara gitmesinden söz edilir.⁴⁰ Aslan her ne kadar onlarla beraber ava çıkmaktan hoşlanmasa da topluluk rahmet diyerek onlara katılır. Birlikte gerçekleştirilen av neticesinde bir dağ öküzü, bir dağ keçisi, bir de semiz tavşan avlarlar. Sıra avların paylaşımına gelince aslan onların tamahkarlığını bilmesine rağmen, kurdu tecrübesinden dolayı avları adaletli bir şekilde bölüştürmesi için kendisine vekil kılar. Kurt avları rasyonel bir biçimde, en büyük olan öküzü aslana, keçiyi kendine ve tavşanı tilkiye pay eder. Aslan bu paylaştırmadan memnun olmaz ve onu akılsız davranmakla itham ederek, bir pençe darbesiyle öldürür. Aslan bu sefer taksimle tilkiyi görevlendirir. Onun padişahım bu öküz kuşluk yemeğın, keçi senin öğle yemeğın, tavşanda akşam yemeğın demesi üzerine, tilkiye adaleti parlattığını söyleyerek bütün avları ona hediye eder.

Kahramanları bu üç hayvan olan bu hikayede metaforik bir anlatımla bir çok tasavvufî mesaj okura aktarılmaktadır. Hükümdarlara yakın olmanın dost olmanın tehlikelerinden bahsedilmekte ve benlik duygusunun öne çıkarılmasının, dünya malına tamah etmenin zararları vurgulanmaktadır. Dikkat edilirse Mevlânâ bu hikayede aslanı, ilahi bir güce sahip olan Tanrıyı temsil etmek üzere kullanmaktadır. Hikayede geçen: “Sırların aslanı ve beyi olan, kalpten geçenleri bilir”; “Aslanın gülümsemelerine emin olma, dünya malı, Tanrının gülümsemeleridir”; “Kurt,... benim gibi misli, naziri bulunmayan bir aslanın huzurunda kendisini görüyor, varım sanıyor” gibi ifadeler ile bu hususun altı çizilmektedir. Kurdu son derece akılcı bir paylaşıtırma yapmasına rağmen aslan tarafından akılsızlıkla itham edilmesi ve “Kim, bu gizli aslanın önünde kurt gibi ağız açıp edepten dışarı konursa, aslan, kurdu nasıl paraladıysa onu da paralar”; “onun huzurunda hileye az sapın. Huzurunda bütün bizi, beni terk edin... Mülk, onun mülküdür; mülkü ona teslim edin. Doğru yola yoksulca gelirsiniz aslan da sizindir, aslanın avladığı av da sizin.” gibi ifadelerle, aslında edeb, terk, teslim, tevbe, tevekkül, tevfiik, zühd, gibi tasavvufî değerlere işaret edilmektedir. Mevlânâ, tasavvufî konu ve kavramları hayvan metaforlarından faydalanarak hikayeler aracılığıyla okuruna aktarmaktadır.

Mevlânâ, Mesnevî'nin başka bir yerinde aslanı mümin bir kul olarak göstermektedir. “Ben köpek değilim, Tanrı aslanıyım. Tanrı aslanı suretten kurtulandır. Dünya aslanı av ve rızk arar, Tanrı aslanı hürlük ve ölüm!”⁴¹

Yukarıda işaret edildiği gibi Mevlânâ'nın metafor metodunu kullanmasında şüphesiz Kur'an ve Hz. Peygamberin hadislerinde bu yöntemin kullanılmış olmasının büyük etkisi bulunmaktadır.

³⁵ Mesnevî, IV,1531-1532, s. 125

³⁶ Mesnevî, II, 65-67, s. 5

³⁷ Mevlânâ'nın insan telakkisi konusundaki görüşleri için bkz. İsmail Yakıt, a.g.e., s. 32-49

³⁸ Mesnevî, I, 3311-3314, s. 265

³⁹ Bu konuda daha geniş bilgi için bkz. Yaşar Çoruhlu, Türk Sanatında Hayvan Sembolizmi, Seyran Kitap, İstanbul 1995, s. 113vd.

⁴⁰ Mesnevî, I, 3013-3138, s. 242-252

⁴¹ Mesnevî, I,3964-3965, s. 316

Daha açık bir ifadeyle Mevlânâ ilhamını bu iki ana kaynaktan esinlenerek oluşturmuştur.⁴² Bunun en açık örneklerinden birini Bakara sûresi 260. ayette geçen Allah'ın Hz. İbrahim'e hitaben: "Kuşlardan dördünü al, onları kendine alıştır" ayetini yorumlamasında görmekteyiz. Mevlânâ insanın tabiatında fitraten kuvve halinde var olduğunu düşündüğü ve kötü fiillerinin kaynağı olarak tanımladığı dört tabii huydan bahsederken bunları metaforik bir anlatımla dört kuşla karakterize etmektedir. *Yol kesici manevî dört kuş* olarak tanımladığı bu kuşları şu ifadelerle tanımlar: "Bu kuşlar, kaz, tavus, kuzgun ve horozdur. Bunların içlerdeki benzerleri de dört huydur. Kaz hırstır, horoz şehvet. Makam tavusa benzer, kuzgun dileğe. Kuzgunun dileği, ebedi olmak, yahut uzun bir ömre kavuşmaktır, bunu umar durur. Hırs kazı, kuru yaş ne bulursa yere gömer. Bir an bile kursağı durmaz Tanrı buyruğundan yalnız "Yiyin" hükmünü duymuştur. Yağmacıya benzer, evini kazar, çabuk çabuk dağarcığını doldurmaya bakar. İyi kötü ne olursa dağarcığına tıkar. İnci tanelerini de oraya tıkıştırır, nohut tanelerini de."⁴³

Mevlânâ, bu dört kötü huydan insanın kurtulması için yapması gerekeni yine metaforik bir anlatımla göstermektedir: "Bu yol kesen dört kuşu öldür!"⁴⁴ Bu insanı kötü eylemlere sürükleyen şehvet, kibir, hırs, çok yaşama arzusu gibi kötü huyların kontrol altına alınmasıyla insanda kanaat, sabır, alçak gönüllük gibi erdemlerin ortaya çıkacağını söylemektedir. Ona göre, insanın ahlakî erdemleri kazanabilmesi bu dört kötü huyun kontrol altına alınması ile mümkün olacaktır. Mevlânâ insan için bu dört huyun ortaya çıkaracağı zararlı etkilerden Mesnevî'de oldukça ayrıntılı olarak bahsetmektedir.⁴⁵ Bilindiği gibi tasavvufun temel öğretilerinden biri insanın kötü huylarını terk edip iyi huyları geliştirip artırmasıdır.

Kuşların kullanılarak yapıldığı metaforik anlatımlara Mesnevî'nin pek çok yerinde rastlamaktayız. Mevlânâ'nın Mesnevî'de metaforik anlatımlar için kullandığı hayvanlar aynı zamanda onun düşüncelerinin bir aracı konumundadır.⁴⁶ *Hindistan'a giden tacir ve papağan* hikayesinde bunu şu cümlelerle ifade etmektedir. " ...benim anlayışlı kuşum, düşüncelerimin, sırlarımın tercümanı."⁴⁷ Mevlânâ, insanın elde etmesi güç hayaller, boş hevesler peşinde akılsızca koşmasını kuş gölgesi peşinde, gölgeyi avlamaya çalışan bir avcıya benzetmektedir.⁴⁸ Mevlânâ bu dünyada kendi heva ve hevesleri peşinde koşup manevî değerlerden habersiz kalan insanları kuş gölgesi peşinde ömür tüketen bir avcı sembolünden hareketle anlatmaktadır. Oysa insan yeryüzünde Allah'ın halifesi olarak yaratılmıştır. Bundan dolayı kendi ideal değerini keşfedip ona göre amel etmesi beklenmektedir. Özellikle Mesnevî'nin başında yer verdiği ney metaforu ile insanı ve onun ideal mahiyetini anlatmaktadır.

Mevlânâ'nın metaforik anlatımlarda kendisinden faydalandığı bir diğer kuş figürü ise kargadır. Mevlânâ kargayı daha ziyade insanın olumsuz nefsanî arzularını, dünya malına karşı gösterilen tamahı, insanın ahlakî gelişimine zarar verici eylemleri betimlemek için kullanmaktadır. Bu konuda sözü Mevlânâ'ya bırakalım. "Çünkü bunların her biri de karga gibi akıllıların akıl gözlerini oyar, çıkarır."⁴⁹ "Karga, ardınca uçan canı nihayet mezarlığa götürür! Kendine gel de kargaya benzeyen nefsin ardından koşma..çünkü o, seni mezarlığa götürür, bağa, bahçeye değil!"⁵⁰ "Eğer karga kendi çirkinliğini anlasaydı, derdinden kar gibi erirdi."⁵¹

Mevlânâ'nın Mesnevî'de kullandığı hayvan motiflerinden bir diğeri de eşektir. Eşek metaforu Mevlânâ tarafından kendini tamamen dünya hazlarına kaptırılmış, maddî niteliklerle gönül dünyasını doldurmuş, manevî duygulardan yoksun, faydasız ilgilere kendisini yöneltmiş kişileri simgelemek için kullanılmaktadır. İnsanın kötü arzuları ve duyguları eşek metaforuyla anlatılmaktadır. Mevlânâ bu hususu şu şekilde vurgulamaktadır. "Bil ki bu hayvan nefis bir erkek eşektir. Onun altına düşmekse ondan daha kötü ve ayıp bir şeydir...Tanrı, nefsimize eşek sureti vermiştir. Çünkü suretler, huylara uygundur. Kıyamette sırların açığa çıkması budur. Tanrı hakkı için eşeğe benzeyen nefisten kaç."⁵² İnsani niteliklerden uzaklaşma, kişinin nefsinin dünyevî arzularına esir olması, aklî melekelerini doğru olarak kullanmasını engellemektedir. Bu konuda Mevlânâ şunları söylemektedir:

⁴² Hasan Çiçek, a.g.m., s. 296

⁴³ Mesnevî, V, 43-49, s. 8

⁴⁴ Mesnevî, V, 31, s. 7

⁴⁵ İsmail Yakıt, a.g.e., s. 134-135

⁴⁶ Özgün Baykal, "Mevlânâ'nın Mesnevîsinde Hayvan Hikayeleri", Erdem Atatürk Kültür Merkezi Dergisi, C.1, S. 3, Eylül 1985, ss. 601-614, s. 607

⁴⁷ Mesnevî, I, 1715, s. 137

⁴⁸ Mesnevî, I, 417-427, s. 33-34

⁴⁹ Mesnevî, V, 32, s.7

⁵⁰ Mesnevî, IV, 1311-1312, s. 108

⁵¹ Mesnevî, I, 2332., s. 187

⁵² Mesnevî, V, 1392-1395, s. 116

“Eşek kulağını sat, başka bir kulak al ki bu sözü eşek kulağı anlayamaz!”⁵³ “Ama bu aşağılık akıl da eşekle aynı mizaçta.”⁵⁴ Mevlânâ’ya göre kişinin kalbinin dünyaya meyletmesi onun felaketine neden olacaktır: “Fakat sen İsa’yı bıraktın da eşeği besledin. Hulasa eşek gibi perdenin ardında kaldın gitti! Bilgi ve irfan, İsa’nın talihidir, ey eşek sıfatlı, eşeğin talihi değil! Eşeğin anırmasını duyar, acırsın. Halbuki bilmezsin ki eşek, sana eşeklik telkin ediyor. İsa’ya acı eşeğe değil tabiatı aklına baş etme. Bırak tabiatını ağlaya dursun sen ondan al, canın borcunu öde! Yeter artık yıllarca eşeğe kul oldun. Çünkü eşeğe kul olan, eşeğin ardından gider.”⁵⁵ Mesnevî’de maddî hazlara düşkünlük eşek metaforu içerisinde bir başka yerde şu şekilde gösterilmiştir: “Eşek nefsin kaçıyor, onu bir kazığa bağla.”⁵⁶ “(insanların) Eşek olan yaraları, aşağılığa meyleder, öbür yaraları da akla meyleder!... İkinci kısmı eşeklere katılmış olanlardır. Bunlar kızgınlığın ta kendisi olmuşlar, tepeden turnağa kadar şehvet kesilmişlerdir.”⁵⁷ Bu hal içerisinde yer alan bir insanın kendi yaratıcısından bile habersiz kalacağını, manevî duygularını yitireceğini belirten Mevlânâ, “Tanrı hakkını bilmeyen eşektir”⁵⁸ demektedir. Görüldüğü gibi kendini arzularına, şehvanî duygulara kaptıran bir insanı Mevlânâ metaforik bir anlatımla eşekle özdeşleştirmektedir. Ona göre akıl nefsin hilelerini tam olarak bilememektedir. Çünkü nefis kendi evinde bulunmakta, akıl burada bir garip olarak yer almaktadır.

Mevlânâ Mesnevî’de yer alan *Eşek, Tilki ve Aslan Hikayesi*⁵⁹ içerisinde hayvan motiflerini tahlil etmekte, onların karakterlerini, tabiatlarını, hayat tarzlarını metaforik bir üslup içerisinde vermektedir. Bu hikayede bir çiftçinin, sırtı yaralı, karnı aç, otsuz kayalıklarda koruyucusu olmadan dolaşan bir eşeği bulunmaktadır. Yakındaki bir ormanda ise bir fülle mücadele eden ve bu nedenle yaralanan, ava çıkamayan bir aslan bulunmaktadır. Aslanın avlanamaması, ondan geçinen diğer hayvanların da aç kalmasına neden olur. Aslan, tilkiye kendisine çayırda otlayan bir eşeği kandırarak getirmesini, böylece kuvvetlenerek tekrar ava çıkabileceğini ve kendisinden geçinen hayvanların aç kalmayacağını söyler. Bunun üzerine tilki kendi görevinin masallar düzerek halkı yoldan çıkarmak olduğunu söyleyerek yola düşer ve zayıf, korumasız olan eşeği bulur. Eşek başlangıçta kanaatkar ve tevekkül sahibi bir kimlik içerisinde bulunurken, tilkinin tatlı vaatlerine kanarak aslanın yanına kadar gider. Aslan kükreyerek saldırır fakat aceleci tavri eşeğin kaçmasına neden olur. Tilki, aslana eşeği kandırmak için yeni bir denemede daha bulunacağını fakat bu sefer acele etmemesini söyler. Tekrar eşeğin yanına giden tilki, türlü hilelerle, gördüğünün bir büyü ve tılsım olduğuna onu inandırarak tekrar aslanın yanına getirir ve aslan eşeği öldürür. Eşeği öldüren aslanın bir ara ayrılmasını fırsat bilen tilki eşeğin ciğer ve yüreğini yer. Geri dönen aslan eşeğin ciğer ve yüreğini bulamayınca tilkiye sorar. Tilki ise onda ciğer ve yürek bulunsaydı bin bir güçlkle kurtardığı canını tekrar tehlikeye atarak buraya gelmeyeceğini söyler.

Mevlânâ, üç hayvan karakterine yer verdiği bu hikayede pişman olup tövbe ettikten sonra aynı hatayı tekrar eden insanların hüsrana uğrayacağını, hırsın, kendini nefsin arzularına kaptırmanın ve tamahkarlığın zararlarını eşek metaforu kullanarak anlatmaktadır. Hikayenin başlangıcında oldukça güç şartlarda yaşamasına rağmen eşek tevekkül sahibi bir mümin kimliğiyle tasvir edilmektedir. Tilki ise türlü hilelerle onu kandırarak bir şeytan kimliğiyle betimlenmektedir. Bu hikayede eşek herşeye rağmen kendi benliğini terk edemeyen, aklını doğru kullanamayan bir kimse gibidir. Edindiği acı tecrübelerle rağmen, tövbesini bozmuş, bunları bir vehim olarak gösteren hilekara insanın ve neticesinde ilahi kahr aslanının lanetine uğramıştır. Mevlânâ sonuçta kanaatkar kimsenin rızkını Allah’tan beklemesi gerektiğini vurgulayarak, eşeği tevekkül, kanaat, fakr ve riyazet hakkında bilgisi olmasına rağmen dünya nimetlerinin çekiciliğine kapılmış ve bundan dolayı mahvolmuş bir mukallit kişilik olarak tanımlamaktadır. Hikaye dikkatli incelenirse, Mevlânâ metafor sanatını kullanarak, her üç hayvana söylediği sözlerle sabır, tevekkül, şükür, kesb, kısmet gibi kavramları; tasavvufî, felsefî, dinî ve ahlâkî konuları ele almakta ve bu konudaki görüşlerini aktarmaktadır.⁶⁰

Mesnevî’de yer alan bir başka hikayede⁶¹ av hayvanları, aslanın korkusundan ıstırap duymaktadırlar. Çünkü aslan, daima pusudan çıkıp birisini kapmaktadır. Av hayvanları hileye baş vururlar ve aslanın huzuruna çıkıp, ona gündelik yiyeceklerini verme karşılığında onun hiçbir av peşine düşmemesini isterler. Aslan hileye uğramaktan ve vefasızlık görmekten çekinip bu teklifi kabul etmez. Fakat av hayvanları ondan tevekkül göstermesini isterler. Aslan çalışmanın erdeminden söz

⁵³ Mesnevî, I, 1028, s. 83

⁵⁴ Mesnevî, II, 1857, s. 142

⁵⁵ Mesnevî, II, 1850-1855, s. 142

⁵⁶ Mesnevî, II, 729, s. 56, ayrıca bkz. Mesnevî, II, 1855, s. 142

⁵⁷ Mesnevî, IV, 1503-1509, S. 123-124

⁵⁸ Mesnevî, III, 329, s. 26

⁵⁹ Mesnevî, V, 2326-2878, s. 191-236

⁶⁰ Özgün Baykal, a.g.m., s. 609-611

⁶¹ Mesnevî, I, 900-1370, s. 72-110

eder. Sonunda av hayvanlarının ikna edici sözleri neticesinde onların teklifini kabul eder. Sırası gelen hayvan aslana gitmektedir. Fakat sıra tavşana gelince hilekarlık vasfıyla nitelendirilen tavşan aslana bir tuzak kurar ve neticede aslan tuzağa düşer. Mevlânâ, zalimlerin zulmünü karanlık bir kuyuya benzeterek, insanın kendi eliyle kendisini tehlikeye attığına işaret etmekte ve insanların yüzyüze kaldığı çoğu zulümleri, onun kendi nefesine düşkünlüğünden kaynaklandığını belirtmektedir. İnsanın, hikayede geçen aslan gibi kendine saldırıp zarar verdiğini belirten Mevlânâ, bu metaforik anlatımdan hareketle ahlâkî öğretisini aktarmaktadır.

Mevlânâ'nın düşüncelerini ifade etmekte için önemli rol oynayan hayvanlardan biri de köpektir. Köpek metaforuyla Mevlânâ insandaki kötü huyların neden kaynaklandığını göstermek istemektedir. Köpek yaratıcısını tanımayan, nefsinin heva ve hevesine takılıp kalmış, dini ve manevi değerlere saldıran bir insan tipini karakterize etmektedir. Hücuvî'ye göre nefis bir köpektir ve onun avladığı şeylerin mubah olması için eğitilmesi şarttır.⁶² "Acıkınca kızgın geçimsiz, aslı kötü bir köpek oluyorsun. Karnın doyunca murdarlaşıyor, ayak üstünde duran ve hiçbir şeyden haberi olmayan bir duvar kesiliyorsun. Şu halde sen bir zaman pis, murdar bir hale geliyor, bir zaman köpekleşiyorsun.... Çünkü köpeğin karnı doyarsa daha ziyade serkeşleşir. Bu serkeşlikle ava istediğin gibi gider mi?"⁶³ Görüldüğü gibi Mevlânâ, nefsinin arzu ve isteklerine kendini kaptırmış bir kimsenin sürekli bu isteklerin peşinde koşacağını, nefsinin esiri olacağını metaforik bir üslup içerisinde vermektedir. "Kalk, yaban eşeği avlayan Tanrı aslanlarını gör... sen, neden köpek gibi hileyle kör avlamadasın?"⁶⁴ Mevlânâ'ya göre insanın dünya nimetleri peşinde koşması, nefsini öne çıkarması, onun manevi veçhesine zarar vermektedir. Mevlânâ'ya göre kamil için insanın insanın aslanla simgelenen Tanrı vasıflarını kendi üzerinde toplaması gereklidir. Mevlânâ'ya göre, kişinin kalbinin dünyaya meyiletmesi onun felaketine neden olacaktır. Bu hususu Mevlânâ şu şekilde dile getirmektedir. "Üstündeki aslan nakışı gitti, köpeklığın meydana çıktı. A uyuz çirkin köpek, hirsundan, kızgınlığından aslan postuna büriünme. Aslan kükrer de seni sınar. O vakit üstünde aslan, sureti olduğu, fakat hakikatte köpeklerin huylarına sahip olduğun anlaşılır."⁶⁵ "Köpek gibi bayağı olan kişide padişahlık hursu ne gezer?"⁶⁶ Mesnevî'de kişinin olayları ve olguları olumsuz niteliklerle değerlendirilip ele alması yine köpek metaforu kullanılarak anlatılmaktadır: "Babanla aranda bir şey geçti mi babam köpek gibi görürsün, gözüne böyle görünür! Baban köpek değildir senin; o cefanın tesiri ile öyledir; öyle bir merhametli adam bile sana köpek görünür! Kardeşleri Yusuf'a haset ediyorlar kızıyorlardı... bu yüzden onu kurt şeklinde gördüler. Fakat babanla barıştın da kızgınlığın gitti mi köpek ortadan kalkar, baban, sana ateşli bir dost olur."⁶⁷

Mevlânâ hayvan motiflerini standart bir karakter yapısı içerisinde okuruna sunmaz. Bunun en açık örneğini köpek örneğinde gözlemlemekteyiz. Kişinin nefsanî arzularına saplanıp kalması onu olumsuz, aşağılık bir köpek olarak nitelendirilmesine neden olurken, köpek aynı zamanda sadakatin, bağlılığın, bir simgesi olarak da tanımlanabilmektedir: "Bilgili köpek yaban eşeği avlar, bilgisiz köpekse köre kasteder. Köpek bile, ilim öğrenince azgınlıktan kurtulur, ormanlarda helal hayvanlar avlar. Köpek bile alim olunca savaşta çevikleşir. Köpek bile arif olunca Eshab-ı Kehif'ten olur. Köpek bile avcuları kimdir, anlar, tanır."⁶⁸ "Köpeğe insanın huyu geçer, nihayet çoban olur, av, avlar yahut sürüyü korur. Eshabı Kehf'in köpeğine onlardan öyle bir huy sirayet etti ki sonunda Tanrıyı aramaya koyuldu."⁶⁹ Görüldüğü gibi Mevlânâ Eshabı Kehf'in köpeği metaforundan hareketle kişinin yaratıcısının fark edip onun emir ve isteklerine bağlı bir ruh hali kazanabileceğini, ahlâkî erdemlerle donanabileceğini vurgulamaktadır. Mevlânâ'ya göre insanın kötü huylarından kurtulması ve kamil bir Müslüman olması için Tanrının inayeti gereklidir. Bu hususu yine köpek metoforu kullanarak açıklar: "Eğer işi tanrı ilhamı olmasaydı o, yırtıcı bir köpek olurdu, padişah olmazdı. Şehvetten de tertemizdi, hırstan da, nefis isteğinden de."⁷⁰ İnsanın kul olarak görevlerini yerine getirmesi, yaratıcısına karşı sorumluluklarını yine bu bağlamda köpek metaforundan hareketle ele alınmaktadır. "A azgın köpek, velinimetine isyan etme. Halka gibi o kapıya bağlan. O kapıda bekçilik et. O kapıda çevik davran, o kapıda sıçra. Vefasızlığını apaçık gösterme, beyhude yere vefasızlığı faş etme. Köpeklerin adeti vefakarlıktır."⁷¹

⁶² Süleyman Uludağ, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Marifet Yayınları, İstanbul 1991, s. 400

⁶³ Mesnevî, I, 2873-2877, s. 231

⁶⁴ Mesnevî, IV, 1052, s. 87

⁶⁵ Mesnevî, III, 788-789, s. 63

⁶⁶ Mesnevî, V, 831, s. 70

⁶⁷ Mesnevî, IV, 3255-3258, s. 260-261

⁶⁸ Mesnevî, II, 2362-2365, s. 181

⁶⁹ Mesnevî, II, 1424-1425, s. 109

⁷⁰ Mesnevî, I, 234, s. 19

⁷¹ Mesnevî, III, 318-321, s. 25-26; ayr. bkz. Mesnevî, III, 315-316, s. 25; 285-290, s. 23

Mevlânâ'ya göre, insandaki kötü huyları karakterize eden bir diğer hayvan kurttur. Kurt daha ziyade nefsin insana zarar verici kötü yönlerini simgelemek için kullanılmaktadır: "Huyların birer birer kurt olur da kızgınlıkla uzuvlarını paralar senin!"⁷² "Hasetten Mısır Yusufunun başına neler geldi? Bu haset, pusuya yatmış büyük bir kurttur."⁷³ "Kurt huylarıyla huylanmış olan ruh, Yusuf'un yüzünü nasıl görebilir, söyle!"⁷⁴ "Vücudumuzda binlerce kurt, binlerce domuz, temiz, pis, güzel, çirkin binlerce sıfat var. Herhangi huy galipse hüküm onundur... Vücudunda hangi huy galipse o huyun suretine göre haşredilmene gerekir. İnsan da bir an olur, kurtluk zuhur eder, bir an olur, ay gibi Yusuf yüzü bir güzel haline gelir."⁷⁵ Mevlânâ'ya göre insan bedeni itibariyle değersiz bir varlıktır. Fakat mana yönü itibariyle bu âlemin en kıymetli unsurudur. Bundan dolayı ona göre hayatın anlamını kavramak için şekil ve suretin ötesine geçmek gereklidir.

Mesnevî'de metaforik anlatımlarda kullanılan bir diğer hayvan karakteri horozdur. Horoz tıpkı köpekte olduğu gibi farklı karakter yapılarıyla sunulmaktadır. Mesnevî'nin üçüncü cildinde Tanrı tarafından namaz vakitlerini bildirmek gibi ilahi bir görev aldığı söylenen horoz yukarıda değinildiği gibi şehvet düşkünlüğünün bir simgesi olarak da gösterilmiştir.⁷⁶ Bu Mevlânâ'nın hikaye ve motiflerdeki hayvanlar için standart bir kalıp kullanmadığını göstermektedir. Farklı konularda düşüncelerini aktarırken onları uygun bir kimlik içerisinde okurların karşısına çıkarmaktadır. Bu husus şüphesiz onun anlatacağı konuyu, vermek istediği mesajı öne çıkarma isteğinden kaynaklanmaktadır. Mevlânâ çeşitli tasavvufi ve felsefi kavramları ifade etmek için yine metaforik anlatımları ve hayvanları kullanmaktadır. Özellikle soyut kavramların ifadesinde bu metodu çok başarılı bir şekilde uyguladığını belirtmeliyiz. Mesela akıl konusunda şu ifadelere yer vermektedir: "İnsanda öküzün eşiğin anlayışından ve canından başka bir akıl, başka bir can vardır."⁷⁷ "Aklın, insanlara ayak kösteği olunca o akıl, akıl değildir, yılan ve akreptir."⁷⁸ İnsanla hayvan arasındaki temel farkın akıl olduğunu söyleyen Mevlânâ aklı metaforik bir ifadeyle şöyle dile getirmektedir. "Senin aklın deveciye benzer, sen de devesin, Akıl, seni ister istemez hükümüne çekip durmaktadır. Veliler akılların aklıdır. Akıllar da ta en sonuncusuna kadar develere benzer."⁷⁹ "Artık bir akıl, aklın aklından kaçarsa akıllılar taifesinden hayvanat zümresine geçmiştir."⁸⁰ Mevlânâ bir başka yerde, insanın düşüncesini arıya benzetmekte, tıpkı arıların kararsızca sağa sola uçuşması gibi insanın farklı düşüncelerin etkisinde kaldığını belirtmektedir.⁸¹ Mesnevî'de gerçek dostluğun mahiyetini araştıran Mevlânâ, *ayrıyla dost olan adam*⁸² hikayesinde, aptalın sevgisini ayının sevgisine benzetmekte, *fare ve kurbağa*⁸³ hikayesinde olduğu gibi her cinsin kendi cinsiyle uyum içinde olacağını yine metaforik anlatımlarla ortaya koymaktadır: "Kuş ancak kendi cinsinden olan kuşlarla uçar. Kendi cinsinden olmayanla sohbet adeta mezara girer."⁸⁴ "Daima suda kalmak balığın harcıdır. Yılan nereden balıkla yoldaşlık edebilecek? Fakat dağlarda öyle düzenbaz yılanlar vardır ki bu denizde balıklık etmeye kalkışır."⁸⁵ Görüldüğü gibi Mevlânâ, bu metaforik anlatımlarıyla gerçek dostluğun ne olduğunu, hakikat denizinin velisi balık karşısında, bu denizde dolaşmak isteyen yılanların her zaman olacağını söylemektedir.

Mevlânâ, insanların farklı kabiliyet ve yeteneklerini metaforik anlatımın desteğiyle dile getirir: "Her iki çeşit arı, bir yerden yedi. Fakat bundan zehir hasıl oldu, ondan bal."⁸⁶; "Her iki çeşit geyik otladı, su içti. Birinden fışkı zuhur etti, öbüründen halis misk."⁸⁷ Bu metafordan hareketle aynı zamanda iyi ve kötünün süjenin tabiatına, mizacına, değer yargılarına göre izafi değerlendirilebileceği anlaşılmaktadır.⁸⁸

⁷² Mesnevî, IV, 3663, s. 292

⁷³ Mesnevî, II, 1407, s. 107

⁷⁴ Mesnevî, III, 2831, s. 230

⁷⁵ Mesnevî, II, 1417-1420, s. 108

⁷⁶ Mesnevî, III, 3330-3337, s. 272; Mesnevî, V, 44; s. 8, 940, s. 79

⁷⁷ Mesnevî, IV, 409, s. 34

⁷⁸ Mesnevî, I, 2329, s. 187

⁷⁹ Mesnevî, I, 2497-2498, s. 200

⁸⁰ Mesnevî, I, 3320, s. 265

⁸¹ Mesnevî, V, 731-732, s. 63

⁸² Mesnevî, II, 1932-2010, s. 148-153

⁸³ Mesnevî, VI, 2632-2949, s. 208-233

⁸⁴ Mesnevî, II, 2102, s. 160

⁸⁵ Mesnevî, III, 3595-3596, s. 293

⁸⁶ Mesnevî, I, 268, s. 22

⁸⁷ Mesnevî, I, 269, s. 22

⁸⁸ İsmail Yakıt, a.g.e., s. 123-125

Mevlânâ'ya göre insanın hayvanlardan ayrıldığı temel vasıflardan birisi, bilgi sahibi olmasıdır. Ona göre: “*Canımız hayvanlardan daha üstündür... çünkü daha fazla biliyoruz*”⁸⁹ Bilgi konusunda insanları farklı kısımlara ayırarak yine metaforik anlatımlardan faydalanarak değerlendirmektedir: “*Bazı adamlar, havas ve avama görünmek için ilim öğrenmek ister, bu âlemden halas olmak için değil. Böyle adam fareye benzer; her tarafı deler ama vuslat nurlarından gafildir.*”⁹⁰ “*Bilgisizlik, akılda bir taassuptur ki buna tutulanların şehirlerinde kargalar şom, şom bağrırsılar, yerleri yurtları harabeye döner.*”⁹¹ Mevlânâ hakiki bilginin mahiyeti nedir? sorusuna yanıt ararken metafor sanatından faydalanmaktadır. “*Bilginin iki kanadı vardır, şüpheninse tek. Zan noksandır, uçmaz. Tek kanatlı kuş, çabucak baş aşağı düşer. Sonra uçuşa savaşırsa ama ya iki adımlık bir yer aşabilir, ya birazcık daha fazla. Şüpheli kuşu düşse kalka ümit yuvasına tek kanatla uçuşa savaşırsa. Fakat şüpheden kurtuldu da bilgi sahibi oldu mu o tek kanatlı kuş, iki kanatlı kesilir, kanatlarını açar. Ondan sonra yüzüstü, eğri büğrü değil, doğru yolda güzelce uçar gider.*”⁹² Mevlânâ görüldüğü gibi bilginin iki kanatlı olduğunu söyleyerek tıpkı kuşlarda olduğu gibi bunlardan birinin eksik olmasıyla işlevini yerine getiremeyeceğini ve ulaşmak istediği hedefine varamayacağını metaforik bir anlatımla ortaya koymaktadır. Burada vurgulanmak istenen insanın sadece duyu verilerinin sağladığı bilgi ile yanılabilir içersine düşeceği, fakat hakikat bilgisi olan kalb ile elde edilecek vahye dayalı olan bilgi ile insanın hakiki bilgiye ulaşacağıdır. Böylece insan epistemolojik olarak yanılabilir düşmekten kurtulacaktır.⁹³ Mevlânâ kesin gerçeklik bilgisinin Hakk’el-Yâkîn mertebesinde kazanılacağına işaret ederek, Mesnevî’de süje obje ittihâdını metaforik bir anlatımla belirginleştirmektedir: “*Seni tavuk yetiştirdi, kanadının altında büyüttü. Sana dadılık etti ama sen yine kaz palazısın. Anan o denizin kazıdır. Ancak dadın toprağa mensuptu, dadın bu kuruluğa tapardı. Gönlündeki denize olan meyil yok mu o tabiat, sana anandan mirastır. Fakat kuruluğa olan meylin de dadından geçme. Bırak dadiyi, onun reyî kötü isabetsiz! Dadiyi karada bırak, yürü kazlar gibi mana denizine koş, dal denize!*”⁹⁴ Fakat Mevlânâ’ya göre bu herkesin ulaşabileceği bir mertebe değildir: “*Tavus kuşu, nasıl köylü evinde olmazsa, hakikat ilmi de her aceminin malı olmaz!*”⁹⁵

Mevlânâ insanın ideal mahiyetini *can* olarak tanımladığı ruh ve kalbden hareketle tanımlamaktadır. Mevlânâ’ya göre insanın gerçek mahiyeti ruhta belirginlik kazanmaktadır. “*Sen de tez ökü z nefsi tepele de gizli ruh dirilsin, akıllansın.*”⁹⁶ “*Ruh, Salih gibidir, ten de deveye benzer. Ruh vuslattadır ten ihtiyaç içindedir.*”⁹⁷ “*...ruhu da Simurg gibi çok yükseklerde uçmakta, yücelerde dolaşmakta.*”⁹⁸ Mevlânâ, bir başka yerde ruh ve beden arasındaki ilişkiyi bir buğday tanesine sürükleyen karıncaya benzeterek açıklamaktadır. “*Can, karıncaya benzer, beden de bir buğday tanesine. Karınca o buğday tanesini her an çeker durur.*”⁹⁹ Mevlânâ’ya göre her insanda Allah’ın ilâhî nurunun tecellisi olan bir ruh vardır ve zikir murakabe ile daha parlak bir hal kazanıp meleklere dahi kıskandırabilmektedir. Süfli nefsânî arzuların peşinde koşulması durumunda bu ruh kararmaktadır. Mevlânâ nefsin eğitilmesinin zorunluluğuna işaret eder bunu at metaforuyla dile getirir: “*Duygu gözü attır, binici Hak nuru. Binici olmadıkça at, zaten işe yaramaz ki. Şu halde ata terbiye ver, kötü huyunu terk ettir. Yoksa padişah onu kabul etmez. Atın gözüne yol gösteren, padişahın gözüdür. Padişahın gözü olmadıkça at, bir şey göremez. Atların gözleri, ottan, otlaktan başka bir yerde değildir. Onları buralardan başka nereye çağırırsan “gelmem, niye geleyim” derler.*”¹⁰⁰

Mevlânâ, tasavvufî öğretinin temel kavramlarını çeşitli hayvan metaforları içersinde aktarmaktadır: “*Üveyk kuşu, geceki rızık henüz meydanda olmadığı halde ağaçta Tanrıya şükreder. Bülbül Ey duaya icabet eden Tanrı, rızık hususunda itimadımız sana diye Tanrıya hamdeyleyler. Doğan, rızıkını padişahın elinden umduğundan bütün pis şeylerden ümidini kesmiştir. Böylece sivrisinekten tut da file kadar bütün mahlukat Tanrı ailesidir; Hak da ne güzel aile reisi.*”¹⁰¹

⁸⁹ Mesnevî, II, 3327, s. 255

⁹⁰ Mesnevî, II, 2431-2432, s. 187

⁹¹ Mesnevî, III, 395, s. 31

⁹² Mesnevî, III,, 1510-1514, s. 122

⁹³ Hasan Çiçek, a.g.e., s. 305-306

⁹⁴ Mesnevî, II, 3766-3776, s. 290

⁹⁵ Mesnevî, II, 322, s. 25

⁹⁶ Mesnevî, II, 1446, s. 110

⁹⁷ Mesnevî, I, 2515, s. 202

⁹⁸ Mesnevî, I, 2962, s. 238

⁹⁹ Mesnevî, VI, 2955, s. 233

¹⁰⁰ Mesnevî, II, 1286-1289, s. 98

¹⁰¹ Mesnevî, I, 2292-2295, s. 184

Mevlânâ insanın değerini aradığı şeyde görmektedir. O, insanın eğitimle ahlakî güzellikleri kazanabileceği görüşündedir. İnsan nefsi ona göre iyiliğe ve kötülüğe yönelmede eşit bir fitratla yaratılmıştır. Bundan dolayı insan kendisine yasaklanan şeylere karşı istidatlı bir yapıyla dünya gelmiştir. İnsan nefsinin iyilik ve kötülük yapmaya potansiyel yaradılışından dolayı nefisle mücadele önem kazanmaktadır: “Şunu bil ki safları bozup dağıtan aslanla savaşmak kolaydır, asıl aslan nefsinin mağlup edendir.”¹⁰² Görüldüğü gibi bu mücadelenin güçlüğünü vurgulamak üzere insanın bu mücadelesi aslanla yapılacak bir savaşa benzetilmiştir.

Mesnevî’de insanın nefsanî istek ve arzuları çeşitli hayvanlara benzetilerek ifade edilmektedir: “Mal yılana benzer, mevkiyse ejderhadır.”¹⁰³ Bir başka yerde nefis metaforik bir anlatımla kanaat ve tevekkülden uzak, doymak bilmeyen bir öküzle benzetilmiştir.¹⁰⁴ Mevlânâ’ya göre insan bu âlemde tek başına, başı boş bırakılmış değildir. Buna göre, tıpkı hayvanları gözetken çoban da olduğu gibi insanı da koruyup gözetken bir yaratıcısının olduğunu söyleyerek; Tanrı ve insan ilişkisini metaforik bir üslupla ortaya koymaktadır.¹⁰⁵ Mevlânâ’ya göre mümin bu dünyada çektiği acı ve sıkıntılarla olgunlaşmakta, kendi asıl kimliğini kazanmaktadır. Bunu porsuk metaforunu kullanarak açıklamaktadır: “Bir hayvan vardır ki adına porsuk derler... dayak yedikçe şişmanlar, semirir, semirir. Ona sopayı vurdukça iyileşir. Sopa vuruldukça semirir, büyür... İşte müminin canı da hakikatten bir porsuktur, o da zahmet ve meşakkatlerle kuvvetlenir, semirir.”¹⁰⁶ Sûfilerin nefis eğitimi için çekici ama zararlı şeylerden uzak kalarak, zor ama kendileri için faydalı olan şeylere yönelmeleri, nefsi terbiye için çaba göstermeleri, bir başka ifadeyle nefis ile savaş vermeleri bu metaforla çok çarpıcı bir üslup içerisinde ortaya konulmuştur.

Mevlânâ’ya göre insan asıl ait olduğu ulvî âlemin hasretini çekmektedir. Kamışlıktan kesilerek yapılan ney, aslında her nefeste ayrı kaldığı vatanının hasretini, ıstırabını, özlemine yansıtmaktadır. Ney metaforu insanın ontolojik mahiyetini sorgulayan bir yaklaşımın ifadesidir.¹⁰⁷ Bu dünya sıkıntı çekilecek olan gurbet diyarıdır. İnsanın asıl vatani ise ahiret yurdudur. İnsan oraya ulaşmadan yaşadığı sıkıntı ve dertlerden kurtulamaz. Bu husus fil metaforuyla şu şekilde dile getirilmektedir: “Fil gerektir ki uyuyunca rüyasında Hindistan’ı görsün! Eşek, hiç Hindistan’ı rüyada görmez... çünkü Hindistan’dan ayrılmamış, gurbete düşmemiştir ki! Fil gibi adam akıllı bir can gerek ki uykusunda iştihakla Hindistan’a gitsin! Fil Hindistan’ı arar, ister... o yüzden bu istek bu anış geceleyn bir surete bürünüp ona görünür. ‘Tanrıyı anın’ emrine uymak, bir herzevekinin işi değil... ‘Tanrıya dön’ emrine uymak, her kallesin ayağının harcı değil. Fakat sen meyus olma; file benze! Fil değilsen bile fil olmaya çalış.”¹⁰⁸ Görüldüğü gibi Mevlânâ’ya göre insan kendi ideal değerini arayan, asıl ait olduğu vatana dönüşün arzusunu duyan bir varlıktır.

Sonuç olarak Mevlânâ Mesnevî’sinde tasavvufî, felsefî ve dinî konuları metafor sanatını kullanarak ortaya koymuştur. Onun bu eseri metaforik anlatım sanatının en güzel örneklerinden birini oluşturmaktadır. İnsanlara mesajını aktarma ve eğitime gayesine en uygun anlatım tekniği olarak öne çıkan metaforik anlatım biçimi eserin genelinde temel anlatım özelliği olarak belirginlik kazanmıştır. Böylelikle birbirinden zor felsefî ve tasavvufî konular basit hikayeler aracılığıyla somutlaştırılmış, anlaşılır hale getirilmiştir. Ayrıca bu anlatım biçimi oldukça zengin, canlı, akıcı bir ifade zeminine de olanak tanımıştır. Ayrıca bazı meselelerin metaforik anlatım biçimiyle sunulması, tasavvuf öğretisinde muhabatın seviye ve idrakine göre hitap etmeye, bir takım herkesin kolaylıkla anlayıp kavrayamayacağı meselelerin örtülü anlatıma büründürülmesine de olanak tanımıştır. Mevlânâ Mesnevî’de pek çok hayvanı düşüncelerini açıklamak için kullanmaktadır. İnsanı çok iyi kavrayan metaforik anlatım biçimiyle onun zaafalarını, tabiatını, psikolojisini, erdemlerini başarılı bir şekilde hayvan karakterleri kullanarak sunmaktadır. Onun bu hikayeleri aslında insanın karakterini keşfetmede ne kadar başarılı olduğunu gösteren psikolojik tahlillerdir. Ayrıca önemle vurgulamak gerek ki bu sembolik hayvan karakterleri onun öğretisinin evrenselleşmesindeki en önemli nedenlerden biridir. Çünkü belli bir döneme, asra bağlı kalmaksızın insanların yeniden aynı ilgi ve alakayla yönelebilecekleri bir birikimi bizlere sunmaktadır.

¹⁰² Mesnevî, I, 1388, s. 111

¹⁰³ Mesnevî, V, 1951, s. 160

¹⁰⁴ Mesnevî, V, 2855-2866, s. 234-235

¹⁰⁵ Mesnevî, IV, 228-233, s. 19-20

¹⁰⁶ Mesnevî, IV, 97-98, s. 8-9

¹⁰⁷ İsmail Yakıt, “Mevlânâ’da Sembolizm ve Ney”, s. 82-83

¹⁰⁸ Mesnevî, IV, 3068-3072, s. 246; ayrıca bkz. Mesnevî, III, 4201-4202, s. 343